Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

14 ianuarie 2021*

„Trimitere preliminară – Spațiu de libertate, securitate și justiție – Directiva 2008/115/CE – Standardele și procedurile comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală – Articolul 5 litera (a), articolul 6 alineatele (1) și (4), articolul 8 alineatul (1) și articolul 10 – Decizie de returnare emisă împotriva unui minor neînsoțit – Interesul superior al copilului – Obligația statului membru în cauză de a se asigura, înainte de adoptarea unei decizii de returnare, că acest minor este trimis unui membru al familiei sale, unui tutore desemnat sau unor centre de primire corespunzătoare în statul de returnare – Diferențiere numai în funcție de criteriul vârstei minorului pentru acordarea unui drept de ședere – Decizie de returnare neurmată de măsuri de îndepărtare”

În cauza C-441/19,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Rechtbank Den Haag, zittingsplaat's-Hertogenbosch (Tribunalul din Haga, locul ședinței 's-Hertogenbosch, Țările de Jos), prin decizia din 12 iunie 2019, primită de Curte în aceeași zi, în procedura

TQ

împotriva

Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul J.-C. Bonichot, președinte de cameră, domnul L. Bay Larsen, doamna C. Toader și domnii M. Safjan (raportor) și N. Jääskinen, judecători,

avocat general: domnul P. Pikamäe,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru TQ, de J. A. Pieters, advocaat;

– pentru guvernul neerlandez, de M. K. Bulterman și J. M. Hoogveld, în calitate de agenți;

– pentru guvernul belgian, de C. Van Lul și P. Cottin, în calitate de agenți;

* Limba de procedură: neerlandeza.

– pentru Comisia Europeană, de C. Cattabriga și G. Wils, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 2 iulie 2020,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolelor 4, 21 și 24 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), a articolului 5 litera (a), a articolului 6 alineatele (1) și (4), a articolului 8 alineatul (1) și a articolului 10 din Directiva 2008/115/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind standardele și procedurile comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală (JO 2008, L 348, p. 98), precum și a articolului 15 din Directiva 2011/95/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind standardele referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională, la un statut uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru obținerea de protecție subsidiară și la conținutul protecției acordate (JO 2011, L 337, p. 9).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între TQ, un minor neînsoțit resortisant al unei țări terțe, pe de o parte, și Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (secretarul de stat pentru securitate și justiție, Țările de Jos, denumit în continuare „secretarul de stat”), pe de altă parte, în legătură cu legalitatea unei decizii prin care acest minor este obligat să părăsească teritoriul Uniunii Europene.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva 2008/115

3 Potrivit considerentelor (2), (4), (22) și (24) ale Directivei 2008/115:

„(2) Consiliul European de la Bruxelles din 4 și 5 noiembrie 2004 a recomandat instituirea unei politici eficiente de îndepărtare și returnare, bazată pe standarde comune, pentru ca persoanele în cauză să fie returnate într-o manieră umană și cu respectarea deplină a drepturilor lor fundamentale și a demnității lor.

[…]

(4) Este necesară stabilirea unor norme clare, transparente și echitabile care să asigure o politică de returnare eficientă, ca element necesar al unei politici bine gestionate în domeniul migrației.

[…]

(22) În conformitate cu Convenția Organizației Națiunilor Unite din 1989 cu privire la drepturile copilului, «interesul superior al copilului» ar trebui să constituie o prioritate a statelor membre în punerea în aplicare a prezentei directive. În conformitate cu Convenția europeană pentru

apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, [semnată la Roma la 4 noiembrie 1950,] respectul pentru viața de familie ar trebui să constituie o prioritate a statelor membre în punerea în aplicare a prezentei directive.

[…]

(24) Prezenta directivă respectă drepturile fundamentale, precum și principiile recunoscute în special de [cartă].”

4 Articolul 1 din această directivă, intitulat „Obiectul”, prevede:

„Prezenta directivă stabilește standarde și proceduri comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală, în conformitate cu drepturile fundamentale ca principii generale ale dreptului comunitar, precum și cu dreptul internațional, inclusiv obligațiile în materie de protecție a refugiaților și de drepturi ale omului.”

5 Articolul 2 din directiva menționată, intitulat „Domeniul de aplicare”, prevede la alineatele (1) și (2):

„(1) Prezenta directivă se aplică resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală pe teritoriul unui stat membru.

(2) Statele membre pot decide să nu aplice prezenta directivă resortisanților țărilor terțe care:

(a) fac obiectul unui refuz de intrare, în conformitate cu articolul 13 din [Regulamentul (CE) nr. 562/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 martie 2006 de instituire a unui Cod comunitar privind regimul de trecere a frontierelor de către persoane (Codul frontierelor Schengen) (JO 2006, L 105, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 8, p. 5], sau care sunt reținuți sau prinși de către autoritățile competente în cazul unei treceri ilegale pe cale terestră, maritimă sau aeriană a frontierei externe a unui stat membru și care nu au obținut ulterior o autorizație sau un drept de ședere în statul membru respectiv;

(b) fac obiectul returnării ca sancțiune de drept penal sau ca urmare a unei sancțiuni de drept penal, în conformitate cu dreptul intern, sau fac obiectul unor proceduri de extrădare.”

6 Articolul 3 din aceeași directivă, intitulat „Definiții”, prevede:

„În sensul prezentei directive, se aplică următoarele definiții:

[…]

2. «ședere ilegală» înseamnă prezența pe teritoriul unui stat membru a unui resortisant al unei țări terțe, care nu îndeplinește sau nu mai îndeplinește condițiile de intrare, astfel cum sunt stabilite la articolul 5 din [Regulamentul nr. 562/2006], sau alte condiții de intrare, ședere sau reședință în acel stat membru;

[…]

5. «îndepărtare» înseamnă executarea obligației de returnare, respectiv transportul fizic în afara statului membru;

[…]

9. «persoane vulnerabile» înseamnă minori, minori neînsoțiți, persoane cu handicap, persoane în vârstă, femei gravide, părinți singuri cu copii minori și persoane care au fost supuse torturii, violului și altor forme grave de violență psihică, fizică sau sexuală.”

7 Articolul 5 din Directiva 2008/115, intitulat „Principiul nereturnării, interesul superior al copilului, viața de familie și starea de sănătate”, are următorul cuprins:

„La punerea în aplicare a prezentei directive, statele membre acordă atenția cuvenită:

(a) intereselor superioare ale copilului;

(b) vieții de familie;

(c) stării de sănătate a resortisantului în cauză al unei țări terțe;

și respectă principiul nereturnării.”

8 Articolul 6 din directiva menționată, intitulat „Decizia de returnare”, prevede la alineatele (1) și (4):

„(1) Statele membre emit o decizie de returnare împotriva oricărui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul lor, fără a aduce atingere excepțiilor menționate la alineatele (2)-(5).

[…]

(4) Statele membre pot decide în orice moment să acorde un permis de ședere autonom sau orice altă autorizație care conferă un drept de ședere, din motive de compasiune, umanitare sau de altă natură, unui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul lor. În acest caz, nu se emite nicio decizie de returnare. În cazul în care a fost deja eliberată o decizie de returnare, aceasta este retrasă sau suspendată pe durata de valabilitate a permisului de ședere sau a unei alte autorizații care conferă un drept de ședere.”

9 Articolul 8 din directiva menționată, intitulat „Îndepărtarea”, prevede la alineatul (1):

„Statele membre iau toate măsurile necesare pentru a executa decizia de returnare dacă nu a fost acordat un termen pentru plecarea voluntară în conformitate cu articolul 7 alineatul (4) sau dacă obligația de returnare nu a fost îndeplinită în timpul perioadei pentru plecarea voluntară acordată în conformitate cu articolul 7.”

10 Articolul 10 din aceeași directivă, intitulat „Returnarea și îndepărtarea minorilor neînsoțiți”, are următorul cuprins:

„(1) Înainte de a decide emiterea unei decizii de returnare pentru un minor neînsoțit, organismele corespunzătoare, altele decât autoritățile care efectuează returnarea, trebuie să furnizeze asistență adecvată, acordând importanța cuvenită interesului superior al copilului.

(2) Înaintea îndepărtării unui minor neînsoțit de pe teritoriul unui stat membru, autoritățile statului membru respectiv se asigură că acesta este trimis unui membru al familiei sale, unui tutore desemnat sau unor centre de primire corespunzătoare în statul de returnare.”

Directiva 2011/95

11 Articolul 1 din Directiva 2011/95, intitulat „Obiectul”, prevede:

„Prezenta directivă are ca obiect stabilirea unor standarde referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a deveni beneficiari de protecție internațională, la un statut uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru obținerea de protecție subsidiară și la conținutul protecției acordate.”

12 Articolul 2 din această directivă, intitulat „Definiții”, prevede:

„În sensul prezentei directive, se aplică următoarele definiții:

[…]

(f) «persoană eligibilă pentru obținerea de protecție subsidiară» înseamnă orice resortisant al unei țări terțe sau orice apatrid care nu poate fi considerat refugiat, dar în privința căruia există motive serioase și întemeiate de a crede că, în cazul în care ar fi trimis în țara sa de origine sau, în cazul unui apatrid, în țara în care avea reședința obișnuită, ar fi supus unui risc real de a suferi vătămările grave definite la articolul 15 și căruia nu i se aplică articolul 17 alineatele (1) și (2) și nu poate sau, ca urmare a acestui risc, nu dorește protecția respectivei țări;

[…]”

13 Articolul 15 din directiva menționată, referitor la condițiile pentru obținerea de protecție subsidiară și intitulat „Vătămări grave”, prevede:

„Vătămările grave sunt:

(a) pedeapsa cu moartea sau execuția sau

(b) tortura sau tratamentele sau pedepsele inumane sau degradante aplicate unui solicitant în țara de origine;

(c) amenințările grave și individuale la adresa vieții sau a persoanei unui civil ca urmare a violenței generalizate în caz de conflict armat intern sau internațional.”

Directiva 2013/33/UE

14 Articolul 1 din Directiva 2013/33/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 de stabilire a standardelor pentru primirea solicitanților de protecție internațională (JO 2013, L 180, p. 96) prevede:

„Prezenta directivă are ca obiectiv stabilirea unor standarde pentru primirea solicitanților de protecție internațională […] în statele membre.”

15 Articolul 2 din această directivă prevede:

„În sensul prezentei directive:

[…]

(d) «minor» înseamnă un resortisant al unei țări terțe sau un apatrid cu vârsta sub 18 ani;

[…]”

Dreptul neerlandez

16 Articolul 8 literele a), f), h) și j) din wet tot algehele herziening van de Vreemdelingenwet (Legea de revizuire generală a Legii privind străinii) din 23 noiembrie 2000 (Stb. 2000, nr. 495, denumită în continuare „Legea din 2000”) prevede:

„Un străin are drept de ședere legală în Țările de Jos numai:

a) dacă deține un permis de ședere pe durată determinată precum cel prevăzut la articolul 14 din prezenta lege;

[…]

f) până la adoptarea unei decizii privind o cerere de eliberare [a unui permis de ședere temporară (azil)], atunci când trebuie, conform prezentei legi sau unei dispoziții adoptate în temeiul acesteia ori conform unei hotărâri judecătorești, să nu se ia măsura returnării la frontieră a străinului atât timp cât nu se va fi luat o decizie cu privire la cerere;

[…]

h) până la adoptarea unei decizii privind o reclamație sau o acțiune atunci când trebuie, conform prezentei legi sau unei dispoziții adoptate în temeiul acesteia ori conform unei hotărâri judecătorești, să nu se ia măsura returnării la frontieră a străinului atât timp cât nu se va fi luat o decizie cu privire la reclamație sau acțiune;

[…]

j) dacă există obstacole în calea îndepărtării în sensul articolului 64;

[…]”

17 Articolul 14 alineatul 1 din această lege prevede:

„Ministrul este competent:

a) să admită, să respingă sau să respingă fără să examineze cererea de eliberare a unui permis de ședere pe durată determinată;

[…]

e) să acorde din oficiu un permis de ședere pentru o durată determinată sau să prelungească durata de valabilitate a acestuia.”

18 Articolul 64 din legea menționată are următorul cuprins:

„Îndepărtarea se amână atât timp cât starea de sănătate a străinului sau a unui membru al familiei sale nu permite să se călătorească.”

19 Articolul 3.6a din Vreemdelingenbesluit 2000 (Decretul din 2000 privind străinii) din 23 noiembrie 2000 (Stb. 2000, nr. 497) prevede:

„1. În cazul respingerii primei cereri de acordare a unui permis de ședere pentru azil pe durată determinată, se poate acorda totuși din oficiu un permis de ședere obișnuit pentru o durată determinată:

a) resortisantului străin a cărui îndepărtare ar fi contrară articolului 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;

b) în cadrul unei restricții din motive umanitare temporare, străinului care este victima-declarantă, victima sau martorul-declarant pentru trafic de persoane, astfel cum se prevede la articolul 3.48 alineatul 1 litera a), b) sau c).

[…]

4. Permisul de ședere se acordă pe baza primului motiv aplicabil prevăzut la alineatul 1.

[…]”

20 Potrivit punctului B8/6 din Vreemdelingencirculaire 2000 (Circulara din 2000 privind străinii):

„[…]

Permisul de ședere obișnuit pe durată determinată poate fi acordat din oficiu, fără altă examinare, dacă sunt îndeplinite următoarele condiții:

– străinul are vârsta sub 15 ani la momentul primei cereri de ședere;

– străinul a făcut declarații credibile privind identitatea, cetățenia, părinții și alți membri ai familiei sale;

– din declarațiile străinului reiese că nu există niciun membru al familiei sale și nicio altă persoană susceptibilă să îi ofere o primire corespunzătoare și la care să fie posibilă întoarcerea sa;

– în cursul procedurii, străinul nu a împiedicat investigația cu privire la posibilitățile de primire în țara de origine sau în altă țară;

– este de notorietate că, în general, o primire corespunzătoare nu este disponibilă și se prezumă că o asemenea primire nu va fi disponibilă într-un viitor apropiat, în țara de origine sau într-o altă țară în care străinul s-ar putea întoarce în mod rezonabil. Într-o asemenea situație, se presupune că Dienst Terugkeer en Vertrek (Serviciul de returnare și de plecare, Țările de Jos) nu va fi în măsură să găsească o formă de primire corespunzătoare în termen de trei ani.

[…]”

Litigiul principal și întrebările preliminare

21 TQ, minor neînsoțit, a intrat în Țările de Jos la o dată nedeterminată și a depus, la 30 iunie 2017, o cerere de permis de ședere pe durată determinată în temeiul dreptului de azil, conform Legii din 2000.

22 În cadrul acestei cereri, TQ a arătat că s-a născut la 14 februarie 2002 în Guineea. El ar fi mers de când era mic să trăiască în Sierra Leone cu mătușa sa. După decesul acesteia, TQ ar fi intrat în contact cu un bărbat originar din Nigeria, care l-a adus în Europa. La Amsterdam (Țările de Jos), el ar fi fost victima traficului de persoane și a exploatării sexuale, motiv pentru care ar suferi în prezent de tulburări psihice grave.

23 Prin decizia din 23 martie 2018, secretarul de stat a decis din oficiu că TQ, care era atunci în vârstă de 16 ani și o lună, nu putea beneficia de un permis de ședere pe durată determinată. Această decizie a autorizat amânarea provizorie a returnării la frontieră a lui TQ, în temeiul articolului 64 din Legea din 2000, pentru o perioadă de maximum șase luni sau pentru o durată mai scurtă în cazul unei decizii din oficiu, în așteptarea examinării medicale de către Bureau Medische Advisering (Biroul de consiliere medicală, Țările de Jos) pentru a verifica dacă starea de sănătate a lui TQ permitea îndepărtarea sa.

24 La 16 aprilie 2018, TQ a formulat o acțiune împotriva deciziei menționate la Rechtbank Den Haag, zittingsplaats's-Hertogenbosch (Tribunalul din Haga, locul ședinței 's-Hertogenbosch, Țările de Jos).

25 Pe de altă parte, prin decizia din 18 iunie 2018, secretarul de stat a declarat că lui TQ nu i se acordă nicio amânare a returnării la frontieră pentru motive medicale și i-a impus acestuia o obligație de plecare în termen de patru săptămâni. TQ a formulat o reclamație împotriva acestei decizii, care a fost respinsă de secretarul de stat prin decizia din 27 mai 2019.

26 În fața instanței de trimitere, TQ invocă faptul că nu știe unde locuiesc părinții săi și că nici nu ar putea să îi recunoască la întoarcere. El nu ar cunoaște niciun alt membru al familiei sale și nu ar ști nici măcar dacă astfel de membri există. Nu s-ar putea întoarce în țara de origine, întrucât nu a crescut în țara respectivă, nu cunoaște pe nimeni acolo și nu vorbește limba acestei țări. TQ a declarat că el considera familia gazdă la care are reședința în Țările de Jos ca fiind familia sa.

27 Instanța de trimitere arată că Serviciul de returnare și de plecare a efectuat în mod regulat întâlniri cu TQ pentru a-l pregăti să se întoarcă în țara sa de origine, ceea ce ar fi determinat o creștere a tulburărilor psihiatrice de care suferă persoana interesată.

28 Potrivit acestei instanțe, Legea din 2000 prevede că, la examinarea primei cereri de azil, se analizează din oficiu dacă, în cazul în care străinul nu poate solicita statutul de refugiat sau protecția subsidiară, trebuie să i se acorde un permis de ședere pe durată determinată. Această lege prevede de asemenea că decizia prin care se respinge o cerere de azil echivalează cu o decizie de returnare.

29 Instanța de trimitere adaugă că, pentru minorii neînsoțiți cu vârsta sub 15 ani la momentul introducerii cererii de azil, Circulara din 2000 privind străinii prevede, înainte de adoptarea unei decizii cu privire la această cerere, obligația de a efectua o investigație referitoare la existența unei posibilități corespunzătoare de primire în statul de returnare. În lipsa unei astfel de primiri corespunzătoare, minorului neînsoțit cu vârsta sub 15 ani i s-ar acorda un permis de ședere obișnuit.

30 În schimb, în cazul în care minorul neînsoțit are vârsta de cel puțin 15 de ani la momentul depunerii cererii sale de azil, investigația prevăzută la articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2008/115, pentru a se asigura că este trimis unui membru al familiei sale, unui tutore desemnat sau unor centre de primire corespunzătoare în statul de returnare, nu ar fi efectuată înainte de adoptarea unei decizii de returnare.

31 Secretarul de stat ar părea să aștepte ca un asemenea solicitant de azil să împlinească vârsta de 18 de ani și să fie astfel major din punct de vedere juridic, cu consecința că această investigație nu ar mai fi necesară. În perioada care se situează între cererea sa de azil și obținerea majorității sale, șederea unui minor neînsoțit cu vârsta de cel puțin 15 ani ar fi, așadar, în Țările de Jos, ilegală, dar tolerată.

32 În speță, instanța de trimitere arată că TQ nu poate dobândi statutul de refugiat și nici protecția subsidiară. În ceea ce privește atribuirea unui permis de ședere pe durată determinată, această instanță arată că TQ avea 15 ani și patru luni atunci când a depus cererea de azil. Întrucât nu i s-a acordat un drept de ședere pe durată determinată, acesta ar fi obligat să părăsească teritoriul Țărilor de Jos chiar dacă nu a fost efectuată nicio investigație pentru a se asigura că, în țara de returnare, există o posibilitate corespunzătoare de primire.

33 Instanța de trimitere exprimă îndoieli cu privire la conformitatea cu dreptul Uniunii a diferențierii operate de reglementarea neerlandeză între minorii neînsoțiți cu vârsta de peste 15 de ani și cei cu vârsta sub 15 ani. În această privință, instanța menționată se referă la noțiunea „interesul superior al copilului”, prevăzută la articolul 5 litera (a) din Directiva 2008/115 și la articolul 24 din cartă.

34 În aceste condiții, Rechtbank Den Haag, zittingsplaats's-Hertogenbosch (Tribunalul din Haga, locul ședinței 's-Hertogenbosch) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 10 din [Directiva 2008/115] coroborat cu articolele 4 și 24 din [cartă], cu considerentul (22) și cu articolul 5 litera (a) din [Directiva 2008/115], precum și cu articolul 15 din Directiva [2011/95] trebuie interpretat în sensul că un stat membru, înainte de a stabili în sarcina unui minor neînsoțit o obligație de returnare, trebuie să se asigure și să efectueze cercetări pentru a stabili dacă în țara de origine există și este disponibilă, cel puțin în principiu, o posibilitate corespunzătoare de primire?

2) Articolul 6 alineatul (1) din [Directiva 2008/115] coroborat cu articolul 21 din cartă trebuie interpretat în sensul că, atunci când recunoaște o situație de ședere legală pe teritoriul său național, un stat membru nu este autorizat să opereze o diferențiere în funcție de vârsta persoanei în cazul în care se constată că [acest minor] nu poate dobândi nici statutul de refugiat, nici protecție subsidiară?

3) Articolul 6 alineatul (4) din Directiva [2008/115] trebuie interpretat în sensul că executarea obligației de returnare trebuie suspendată și astfel recunoscută situația de ședere legală în cazul în care un minor neînsoțit nu își execută obligația de returnare și statul membru nu ia și nu va lua nicio măsură concretă în vederea îndepărtării? Articolul 8 alineatul (1) din Directiva [2008/115] trebuie interpretat în sensul că trebuie să se considere că acesta încalcă principiul cooperării loiale și principiul loialității […] în situația în care împotriva unui minor neînsoțit se emite o decizie de returnare, fără ca ulterior să se ia măsuri în vederea îndepărtării până la momentul în care minorul neînsoțit a împlinit vârsta de 18 ani?”

Procedura în fața Curții

35 Instanța de trimitere a solicitat judecarea cauzei potrivit procedurii preliminare de urgență prevăzute la articolul 23a din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene.

36 La 27 iunie 2019, Camera întâi a decis, după ascultarea avocatului general, să nu admită această cerere.

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

37 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2008/115 coroborat cu articolul 5 litera (a) și cu articolul 10 din această directivă, precum și cu articolul 24 alineatul (2) din cartă trebuie interpretat în sensul că,

înainte de a lua o decizie de returnare împotriva unui minor neînsoțit, statul membru în cauză trebuie să se asigure de disponibilitatea unei posibilități corespunzătoare de primire a acestui minor în statul de returnare.

38 Cu titlu introductiv, este necesar să se arate că Directiva 2008/115 nu definește noțiunea de „minor”. Cu toate acestea, articolul 2 litera (d) din Directiva 2013/33 definește un minor ca fiind „un resortisant al unei țări terțe sau un apatrid cu vârsta sub 18 ani”. În vederea unei aplicări coerente și uniforme a dreptului Uniunii în materie de azil și de imigrare, trebuie reținută aceeași definiție în cadrul Directivei 2008/115.

39 În speță, cauza principală se referă la un minor neînsoțit în privința căruia statul membru în cauză a considerat că nu putea beneficia de statutul de refugiat sau de protecție subsidiară și în privința căruia a decis să nu acorde un drept de ședere pe durată determinată.

40 Un resortisant al unei țări terțe aflat într-o astfel de situație intră, potrivit articolului 2 alineatul (1) din Directiva 2008/115 și sub rezerva alineatului (2) al acestui articol, în domeniul de aplicare al acestei directive. Prin urmare, acesta este, în principiu, supus standardelor și procedurilor comune prevăzute de această directivă în vederea îndepărtării sale, iar aceasta atât timp cât șederea sa nu a fost, eventual, regularizată (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 martie 2019, Arib și alții, C-444/17, EU:C:2019:220, punctul 39).

41 În această privință, trebuie amintit că, potrivit articolului 6 alineatul (1) din Directiva 2008/115, statele membre emit o decizie de returnare împotriva oricărui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul lor, fără a aduce atingere excepțiilor menționate la alineatele (2)-(5) ale acestui articol.

42 Pe de altă parte, această directivă conține norme specifice aplicabile anumitor categorii de persoane, printre care minorii neînsoțiți, care, astfel cum rezultă din articolul 3 punctul 9 din Directiva 2008/115, se încadrează în categoria „persoanelor vulnerabile”.

43 În acest sens, articolul 5 litera (a) din Directiva 2008/115 coroborat cu considerentul (22) al acestei directive prevede că, la punerea în aplicare a directivei menționate, statele membre acordă atenția cuvenită „intereselor superioare ale copilului”. Prin urmare, un minor neînsoțit nu poate fi tratat în mod sistematic ca un adult.

44 Articolul 5 litera (a) menționat are ca efect faptul că, atunci când un stat membru intenționează să ia o decizie de returnare împotriva unui minor neînsoțit, în temeiul Directivei 2008/115, acesta trebuie, în toate etapele procedurii, să ia în considerare în mod necesar interesul superior al copilului.

45 În plus, articolul 24 alineatul (2) din cartă prevede că, în toate acțiunile referitoare la copii, indiferent dacă sunt realizate de autoritățile publice sau de instituții private, interesul superior al copilului trebuie să fie considerat primordial. Această dispoziție coroborată cu articolul 51 alineatul (1) din cartă afirmă caracterul fundamental al drepturilor copilului, inclusiv în cadrul returnării resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală într-un stat membru.

46 Astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 69 din concluziile sale, numai o apreciere generală și aprofundată a situației minorului neînsoțit în cauză permite identificarea „interesului superior al copilului” și emiterea unei decizii conforme cu cerințele Directivei 2008/115.

47 În consecință, statul membru în cauză trebuie să acorde atenția cuvenită mai multor elemente pentru a decide să adopte sau nu o decizie de returnare împotriva unui minor neînsoțit, în special vârsta, sexul, vulnerabilitatea deosebită, starea de sănătate fizică și mentală, plasarea într-o familie substitutivă, nivelul de școlarizare și mediul social al acestui minor.

48 Din această perspectivă, articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2008/115 prevede că, înainte de a decide emiterea unei decizii de returnare pentru un minor neînsoțit, organismele corespunzătoare, altele decât autoritățile care efectuează returnarea, trebuie să furnizeze asistență adecvată, acordând importanța cuvenită interesului superior al copilului. Articolul 10 alineatul (2) din această directivă prevede că, înaintea îndepărtării unui minor neînsoțit de pe teritoriul unui stat membru, autoritățile statului membru respectiv se asigură că acesta este trimis unui membru al familiei sale, unui tutore desemnat sau unor centre de primire corespunzătoare în statul de returnare.

49 Acest articol stabilește astfel o distincție între obligațiile care revin statului membru „înainte de a decide emiterea unei decizii de returnare pentru un minor neînsoțit” sau „înaintea îndepărtării unui [asemenea minor] de pe teritoriul unui stat membru”.

50 Guvernul neerlandez deduce de aici că statul membru în cauză are dreptul de a lua o decizie de returnare împotriva unui minor neînsoțit fără a trebui să se asigure în prealabil că acesta este trimis unui membru al familiei sale, unui tutore desemnat sau unor centre de primire corespunzătoare în statul de returnare. Obligația de a efectua o astfel de investigație ar interveni numai în stadiul îndepărtării de pe teritoriul statului membru în cauză.

51 Cu toate acestea, existența unei asemenea obligații nu scutește statul membru în cauză de alte obligații de verificare impuse de Directiva 2008/115. În special, după cum s-a arătat la punctul 44 din prezenta hotărâre, articolul 5 litera (a) din Directiva 2008/115 impune ca interesului superior al copilului să i se acorde atenția cuvenită în toate etapele procedurii.

52 Or, faptul că statul membru în cauză adoptă o decizie de returnare fără să se fi asigurat în prealabil de existența unei primiri corespunzătoare pentru minorul neînsoțit în cauză în statul de returnare ar avea drept consecință că acest minor, deși a făcut obiectul unei decizii de returnare, nu ar putea fi îndepărtat în cazul lipsei unei primiri corespunzătoare în statul de returnare, conform articolului 10 alineatul (2) din Directiva 2008/115.

53 Minorul neînsoțit în cauză ar fi plasat astfel într-o situație de mare incertitudine în ceea ce privește statutul său juridic și viitorul său, în special în ceea ce privește școlarizarea sa, legătura sa cu o familie substitutivă sau posibilitatea de a rămâne în statul membru în cauză.

54 O asemenea situație ar fi contrară cerinței de a proteja interesul superior al copilului în toate etapele procedurii, astfel cum este prevăzută la articolul 5 litera (a) din Directiva 2008/115 și la articolul 24 alineatul (2) din cartă.

55 Din aceste dispoziții rezultă că, înainte de a lua o decizie de returnare, statul membru în cauză trebuie să efectueze o investigație pentru a verifica, concret, că o primire corespunzătoare este disponibilă pentru minorul neînsoțit în cauză în statul de returnare.

56 În lipsa disponibilității unei astfel de primiri, minorul respectiv nu poate face obiectul unei decizii de returnare în temeiul articolului 6 alineatul (1) din această directivă.

57 Interpretarea potrivit căreia statul membru în cauză trebuie, înainte de a emite o decizie de returnare împotriva unui minor neînsoțit, să se asigure de o primire corespunzătoare în statul de returnare este confirmată de jurisprudența Curții.

58 Astfel, așa cum a statuat Curtea, în temeiul articolului 5 din Directiva 2008/115, intitulat „Principiul nereturnării, interesul superior al copilului, viața de familie și starea de sănătate”, atunci când statele membre pun în aplicare directiva, acestea trebuie, pe de o parte, să țină seama în mod adecvat de interesul superior al copilului, de viața de familie și de starea de sănătate a resortisantului în cauză al

unei țări terțe, precum și, pe de altă parte, să respecte principiul nereturnării [Hotărârea din 11 decembrie 2014, Boudjlida, C-249/13, EU:C:2014:2431, punctul 48, precum și Hotărârea din 8 mai 2018, K. A. și alții (Reîntregire familială în Belgia), C-82/16, EU:C:2018:308, punctul 102].

59 Rezultă că, atunci când autoritatea națională competentă intenționează să adopte o decizie de returnare, ea trebuie în mod necesar să respecte obligațiile impuse la articolul 5 din Directiva 2008/115 și să asculte persoana interesată cu privire la acest aspect. În plus, din această jurisprudență rezultă că, atunci când statul membru în cauză intenționează să adopte o decizie de returnare împotriva unui minor neînsoțit, acesta trebuie în mod necesar să îl asculte cu privire la condițiile în care ar putea fi primit în statul de returnare.

60 Având în vedere considerațiile care precedă, este necesar să se răspundă la prima întrebare că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2008/115 coroborat cu articolul 5 litera (a) din această directivă și cu articolul 24 alineatul (2) din cartă trebuie interpretat în sensul că, înainte de a emite o decizie de returnare împotriva unui minor neînsoțit, statul membru în cauză trebuie să efectueze o apreciere generală și aprofundată a situației acestui minor, acordând atenția cuvenită interesului superior al copilului. În acest cadru, statul membru menționat trebuie să se asigure că o primire corespunzătoare este disponibilă pentru minorul neînsoțit în cauză în statul de returnare.

Cu privire la a doua întrebare

61 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2008/115 coroborat cu articolul 5 litera (a) din această directivă și citit în lumina articolului 24 alineatul (2) din cartă trebuie interpretat în sensul că un stat membru poate efectua o diferențiere între minorii neînsoțiți numai în funcție de criteriul vârstei lor pentru a verifica existența unei posibilități corespunzătoare de primire în statul de returnare.

62 În speță, instanța de trimitere precizează că reglementarea națională stabilește o diferențiere între minorii neînsoțiți cu vârsta sub 15 ani și cei în vârstă de peste 15 de ani. În ceea ce privește un minor cu vârsta sub 15 ani, autoritățile naționale ar trebui să efectueze o investigație referitoare la existența unei posibilități corespunzătoare de primire în statul de returnare înainte de a adopta o decizie de returnare. În ceea ce privește un minor cu vârsta de peste 15 ani, nu s-ar proceda la o investigație referitoare la existența unei posibilități corespunzătoare de primire în statul de returnare înainte de adoptarea unei decizii de returnare. O obligație de returnare ar fi impusă astfel unui asemenea minor chiar dacă, în practică, nicio returnare la frontieră nu poate fi executată în lipsa unei investigații referitoare la existența unei asemenea posibilități corespunzătoare de primire.

63 În observațiile sale scrise, guvernul neerlandez arată că alegerea limitei de vârstă de 15 de ani se explică prin faptul că o perioadă de trei ani a fost considerată un maxim rezonabil pentru toate procedurile referitoare la un minor neînsoțit, și anume cererea de ședere și procedura de returnare. Un permis de ședere ar fi acordat minorilor neînsoțiți care, la finalul derulării tuturor procedurilor, sunt încă minori, spre deosebire de cei care sunt majori la finalul acestor proceduri.

64 În această privință, trebuie constatat că, desigur, după cum s-a arătat la punctul 47 din prezenta hotărâre, vârsta minorului neînsoțit în cauză constituie un element pe care statul membru în cauză trebuie să îl ia în considerare pentru a stabili dacă interesul superior al copilului trebuie să conducă la neadoptarea unei decizii de returnare împotriva acestui minor.

65 Cu toate acestea, astfel cum prevede articolul 24 alineatul (2) din cartă și după cum se amintește la articolul 5 litera (a) din Directiva 2008/115, statele membre, atunci când pun în aplicare articolul 6 din această directivă, trebuie să acorde importanța cuvenită interesului superior al copilului, inclusiv al minorilor de peste 15 ani.

66 Prin urmare, criteriul vârstei nu poate fi singurul element care trebuie luat în considerare pentru a verifica existența unei posibilități corespunzătoare de primire în statul de returnare. Statul membru în cauză trebuie să efectueze o apreciere de la caz la caz a situației unui minor neînsoțit, în cadrul unei aprecieri generale și aprofundate, iar nu o evaluare automată numai în funcție de criteriul vârstei.

67 În acest sens, pare arbitrară, astfel cum a subliniat domnul avocat general la punctul 81 din concluziile sale, o practică administrativă națională care se întemeiază pe o simplă prezumție legată de pretinsa durată maximă a unei proceduri de azil pentru a efectua o diferențiere bazată pe vârstă între membrii unui grup de indivizi, în pofida faptului că toți aceștia se află într-o situație de vulnerabilitate comparabilă în raport cu îndepărtarea.

68 Având în vedere cele ce precedă, trebuie să se răspundă la a doua întrebare că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2008/115 coroborat cu articolul 5 litera (a) din această directivă și citit în lumina articolului 24 alineatul (2) din cartă trebuie interpretat în sensul că un stat membru nu poate efectua o diferențiere între minorii neînsoțiți numai în funcție de criteriul vârstei lor pentru a verifica existența unei posibilități corespunzătoare de primire în statul de returnare.

Cu privire la a treia întrebare

69 Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 8 alineatul (1) din Directiva 2008/115 trebuie interpretat în sensul că se opune ca un stat membru, după ce a adoptat o decizie de returnare în privința unui minor neînsoțit, să se abțină să procedeze ulterior la îndepărtarea sa până la împlinirea vârstei de 18 ani.

70 Trebuie amintit că obiectivul urmărit de Directiva 2008/115 constă în instituirea unei politici eficiente de îndepărtare și de repatriere, cu respectarea deplină a drepturilor fundamentale, precum și a demnității persoanelor în cauză (Hotărârea din 14 mai 2020, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság, C-924/19 PPU și C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, punctul 121, precum și jurisprudența citată).

71 În ipoteza în care statul membru în cauză consideră că nu este necesar să se acorde un permis de ședere unui minor neînsoțit în temeiul articolului 6 alineatul (4) din Directiva 2008/115, acesta se află în situație de ședere ilegală în statul membru respectiv.

72 În această situație, articolul 6 alineatul (1) din respectiva directivă prevede o obligație a statelor membre de a emite o decizie de returnare împotriva oricărui resortisant al unei țări terțe aflat în situație de ședere ilegală pe teritoriul lor (Hotărârea din 23 aprilie 2015, Zaizoune, C-38/14, EU:C:2015:260, punctul 31).

73 Astfel, așa cum s-a arătat la punctul 41 din prezenta hotărâre, odată ce a fost constatată ilegalitatea șederii, autoritățile naționale competente trebuie, în temeiul acestui articol și fără a aduce atingere excepțiilor prevăzute la alineatele (2)-(5) ale aceluiași articol, să adopte o decizie de returnare (Hotărârea din 23 aprilie 2015, Zaizoune, C-38/14, EU:C:2015:260, punctul 32).

74 După cum s-a arătat la punctul 60 din prezenta hotărâre, în ceea ce privește un minor neînsoțit, adoptarea unei asemenea decizii presupune ca statul membru în cauză să se fi asigurat că o primire corespunzătoare este disponibilă pentru acest minor neînsoțit în statul de returnare.

75 În cazul în care această condiție este îndeplinită, minorul neînsoțit în cauză trebuie să fie îndepărtat de pe teritoriul statului membru în cauză, sub rezerva evoluției situației sale.

76 Astfel, din articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2008/115 reiese că, înaintea îndepărtării unui minor neînsoțit de pe teritoriul unui stat membru, autoritățile statului membru respectiv se asigură că acesta este trimis unui membru al familiei sale, unui tutore desemnat sau unor centre de primire corespunzătoare în statul de returnare.

77 În consecință, obligația care decurge din articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2008/115 coroborat cu articolul 5 litera (a) din această directivă și cu articolul 24 alineatul (2) din cartă pentru statul membru în cauză de a se asigura de existența unei posibilități de primire corespunzătoare înainte de a lua o decizie de returnare împotriva unui minor neînsoțit nu dispensează acest stat membru de obligația de a se asigura, în conformitate cu articolul 10 alineatul (2) din directiva menționată, înainte de a proceda la îndepărtarea unui astfel de minor, că el este trimis unui membru al familiei sale, unui tutore desemnat sau unor centre de primire corespunzătoare în statul de returnare. În acest context, statul membru în cauză trebuie să ia în considerare orice evoluție a situației care ar interveni ulterior adoptării unei asemenea decizii de returnare.

78 În ipoteza în care nu ar mai fi asigurată o primire corespunzătoare în statul de returnare pentru minorul neînsoțit în cauză în stadiul îndepărtării acestuia, statul membru în cauză nu va putea executa decizia de returnare.

79 Potrivit jurisprudenței Curții, în cazul în care o decizie de returnare a fost adoptată împotriva unui resortisant al unei țări terțe, însă obligația de returnare nu a fost respectată de acesta, indiferent dacă acest lucru s-a întâmplat în termenul acordat pentru plecare voluntară sau dacă nu a fost acordat un termen în acest scop, articolul 8 alineatul (1) din Directiva 2008/115 impune statelor membre, în scopul asigurării eficienței procedurilor de returnare, să adopte toate măsurile necesare pentru îndepărtarea persoanei interesate, și anume, în temeiul articolului 3 punctul 5 din directiva menționată, transportul fizic al acesteia în afara statului membru menționat (Hotărârea din 23 aprilie 2015, Zaizoune, C-38/14, EU:C:2015:260, punctul 33).

80 Pe de altă parte, trebuie amintit că, după cum rezultă atât din obligația de loialitate a statelor membre, cât și din cerințele de eficacitate amintite, printre altele, în considerentul (4) al Directivei 2008/115, obligația impusă la articolul 8 din această directivă statelor membre de a efectua, în ipotezele prevăzute la alineatul (1) al acestui articol, îndepărtarea resortisantului amintit trebuie îndeplinită în cel mai scurt termen (Hotărârea din 23 aprilie 2015, Zaizoune, C-38/14, EU:C:2015:260, punctul 34).

81 Astfel, în temeiul directivei menționate, un stat membru nu poate emite o decizie de returnare împotriva unui minor neînsoțit fără a proceda ulterior la îndepărtarea sa până la împlinirea de către acesta a vârstei de 18 ani.

82 Prin urmare, trebuie să se răspundă la a treia întrebare că articolul 8 alineatul (1) din Directiva 2008/115 trebuie interpretat în sensul că se opune ca un stat membru, după ce a adoptat o decizie de returnare în privința unui minor neînsoțit și s-a asigurat, în conformitate cu articolul 10 alineatul (2) din această directivă, că el este trimis unui membru al familiei sale, unui tutore desemnat sau unor centre de primire corespunzătoare în statul de returnare, să se abțină ulterior să procedeze la îndepărtarea sa până la împlinirea de către acesta a vârstei de 18 ani.

Cu privire la cheltuielile de judecată

83 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

1) **Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2008/115/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind standardele și procedurile comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală coroborat cu articolul 5 litera (a) din această directivă și cu articolul 24 alineatul (2) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene trebuie interpretat în sensul că, înainte de a emite o decizie de returnare împotriva unui minor neînsoțit, statul membru în cauză trebuie să efectueze o apreciere generală și aprofundată a situației acestui minor, acordând atenția cuvenită interesului superior al copilului. În acest cadru, statul membru menționat trebuie să se asigure că o primire corespunzătoare este disponibilă pentru minorul neînsoțit în cauză în statul de returnare.**

2) **Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2008/115 coroborat cu articolul 5 litera (a) din această directivă și citit în lumina articolului 24 alineatul (2) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene trebuie interpretat în sensul că un stat membru nu poate efectua o diferențiere între minorii neînsoțiți numai în funcție de criteriul vârstei lor pentru a verifica existența unei posibilități corespunzătoare de primire în statul de returnare.**

3) **Articolul 8 alineatul (1) din Directiva 2008/115 trebuie interpretat în sensul că se opune ca un stat membru, după ce a adoptat o decizie de returnare în privința unui minor neînsoțit și s-a asigurat, în conformitate cu articolul 10 alineatul (2) din această directivă, că el este trimis unui membru al familiei sale, unui tutore desemnat sau unor centre de primire corespunzătoare în statul de returnare, să se abțină ulterior să procedeze la îndepărtarea sa până la împlinirea de către acesta a vârstei de 18 ani.**

Semnături